

MJERA U GLAZBI

Elizabeta Adžaga, Zagreb

Doba

Doba je osnovna vremenska jedinica u glazbi. Ponavlja se u pravilnim intervalima, a obično se opisuje pomoću svojih najmanjih jedinica: četvrtinki, polovinki i osminki. Ako ne računamo najmodernije zapise i notaciju, najveća doba koja se trenutno koristi u zapadnoj glazbi jest *semibrevis* (cijela nota). U srednjem vijeku to je bila *longa* (4 puta dulja od današnjeg *semibrevisa*). *Brevis* (lat. kratak), ili dvostruka cijela nota, postao je najveća bazična jedinica, dvostruko dulja od *longe*. Na kraju je *brevis* zamijenjen upola kraćim *semibrevisom*.

U današnje vrijeme suvremeni glazbeni urednici skraćuju upola ili za tri četvrtine vrijednost izvornih nota kako bi se izbjegla opasnost da se glazba Palestrine, Machaulta, Josquina i drugih skladatelja prije 17. stoljeću izvodi presporo. Drugim riječima, glazba i notacija onog vremena prilagođena je suvremenim partiturama.

Doba određenog glazbenog djela označava se nazivnikom razlomka koji se nalazi na početku, odmah iza ključa:

označava broj doba unutar jednog takta

4
4

označava jedinicu mjere, tj. vrijednost jedne dobe (4 označava četvrtinku, 8 bi bila za osminku itd.).

Mjera

Dobe su obično grupirane u obrasce koji se redovito ponavljaju i tako određuju mjeru glazbenog djela. Tako skupljene note nazivaju se taktovi, a crte između njih taktne crte. Pojasnimo na primjeru najučestalijih mjera:

$2/4$ = dvije četvrtinke (četvrtine nota) u svakome taktu. Brzi korak i brzi marš imaju ovu mjeru.

$3/4$ = tri četvrtinke u svakome taktu. Primjeri su valcer i menuet.

$4/4$ = četiri četvrtinke u svakome taktu. Ponekad se zove „običnom mjerom” jer je vrlo učestala. Većina marševa, himni i ostalih glazbenih oblika napisana je u ovoj mjeri. Druga oznaka za ovu mjeru je „C” na početku takta i kompozicije.

$2/2$ = dvije polovinke (polovice nota) u svakome taktu. Matematički, ta je mjera ista kao i četveročetvrtinska ($4/4$) s obzirom da svaki takt ima četiri četvrtinke, ali dvopolovinska ($2/2$) mjera, koja se katkad naziva „alla breve”, brža je i podrazumijeva osjećaj dvije dobe u taktu, a ne četiri. Također, drugi način za zapis je prekriženo „C”.

Jednostavne i složene mjere

U modernoj notaciji dobe se dijele na dva, i tako sve do sljedeće najmanje jedinice. Stoga, dvije polovinke = 1 cijela nota; dvije četvrtinke = 1 polovinka; dvije osminke = 1 četvrtinka, dvije šesnaestinke = 1 osminka, i tako dalje.

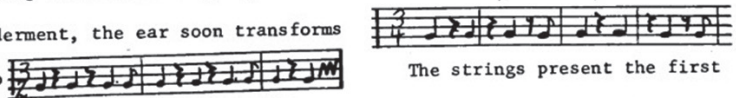
Međutim, u zapadno-europskoj notaciji od 11. do 16. stoljeća dobe su se uglavnom dijelile na tri jedinice. Razlog tome bio je što se broj 3 smatrao božanskim brojem, poput Svetog Trojstva, pa se stoga podjela na tri nazivala savršenom mjerom – „tempus perfectum”. Danas stoga imamo dvije vrste mjera: jednostavne i složene mjere.

JEDNOSTAVNA MJERA – svaka dulja doba dijeli se na dva, osim naznačenih izuzetaka (npr. triole). Primjeri jednostavnih mjera su $2/4$, $3/4$, $4/4$ i $2/2$. Mjere $2/4$ i $2/2$ su jednostavne dvodobne mjere, mjera $3/4$ jednostavna je trodobna, a $4/4$ jednostavna četverodobna mjera.

SLOŽENA MJERA – glavna doba podijeljena je na tri dijela i to je označeno kao mjera u kraćim notnim vrijednostima. Šestosminska ($6/8$) složena mjera zapravo je dvodijelna mjera, ali je četvrtinka podijeljena na tri, a ne dvije osminke. Tako će ta četvrtinka biti četvrtinka s točkom (točka označava pola od vrijednosti trajanja note uz koju stoji; tako u tom slučaju označava tu treću osminku), a mjera označava šest osminki u taktu. Međutim, takt $6/8$ mjere ne smije zvučati kao da ima šest osminki, nego kao da ima dvije četvrtinke s točkom (od kojih je svaka podijeljena na tri osminke).

Tako se matematički $3/4$ i $6/8$ takt ne razlikuju, međutim – različite mjere odražavaju različite dobe i podjele. Često međutim postoje iznimke kada se skladatelji vole „igrati” s mjerama, i to zovemo *unakrsni ritmovi*. Dobar primjer je treći stavak Koncerta za klavir i orkestar, skladatelja Roberta Schumann, gdje zapisana melodija odudara od mjere.

The cross rhythm of Theme B (81) is undoubtedly one of the most surprising and fascinating rhythmic ideas of the piece. After momentary bewilderment, the ear soon transforms

into

The strings present the first statement of Theme B (8+8) followed by the piano's statement of eight bars.

Unakrsni ritam Teme B (takt 81) je, bez ikakve sumnje, jedno od najvećih iznenađenja i dio fascinantnih ritmičkih ideja ovoga djela. Nakon trenutne zbunjenosti, uho uskoro prebacuje (vidi prvu sličicu) $3/4$ mjeru u (druga sličica) u $3/2$ mjeru. Gudači predstavljaju prvo iznošenje Teme B (8 + 8) popraćeno iznošenjem u klaviru (8 taktova).

NEUOBIČAJENE MJERE – većina glazbe koja je nastala između 17. i kraja 19. stoljeća napisana je u jednoj od gore navedenih mjera. Međutim, narodna glazba istočne Europe (dijelovi Rusije, Mađarska, Bugarska, Rumunjska) koristi mjere poput $5/4$ i $7/4$.

Bela Bartok u nekima od svojih djela koristi mjere u kojima naglasci padaju nepravilno. Npr.

$$9/8 \text{ kao } (4 + 2 + 3)/8;$$

$$7/8 \text{ kao } (2 + 2 + 3)/8;$$

$$5/8;$$

$$8/8 \text{ kao } (3 + 2 + 3)/8 \text{ ili } (3 + 3 + 2)/8;$$

$$9/8 \text{ kao } 2 + 2 + 2 + 3/8.$$

Ruski skladatelj Igor Stravinski u svome je revolucionarnom djelu *Posvećenje proljeća* (1913.) koristio složene mjere, ali ih je notirao kao slijed taktova s različitim mjerama (npr. 2/16, 3/16, 5/16, 3/4 brzo se izmjenjuju). Međutim, i prije njega ruski su skladatelji poput Mussorgskog (*Slike s izložbe*) te Čajkovskog (*Patetična 6. simfonija*) koristili složene mjere. Tako se 20. stoljeće smatra glazbenim razdobljem s najsloženijim ritmovima, štoviše, ritam se često stavlja na mjesto ispred melodije. Međutim, treba uzeti u obzir i kasni srednji vijek. Pred kraj 14. stoljeća razvila se dvorska glazbena umjetnost u Avignonu, a ritmički zapleti bili su izuzetno teški i gotovo ih je nemoguće prenijeti u zapis moderne notacije.

Neki od skladatelja u 20. stoljeću na svoj su način eksperimentirali s ritmom. Francuski skladatelj Messiaen koristio je tehniku „aditivnog ritma” (mala produženja pojedinih nota postižu odmjereni rubato¹), američki skladatelj Elliot Carter uvodi brze promjene mjere (metra) bez dosljednog obrasca ponavljanja i naziva tu tehniku „promjenjiva metrika” (varijabilni metar).

Postoje još brojni primjeri izuzetaka iz drugih stoljeća, ali 20. stoljeće ipak je razdoblje u kojemu se najviše eksperimentiralo s ritmom.

¹rubato – glazbena oznaka za tempo kojom se dopušta slobodnije tumačenje brzine izvedbe

